

Mirosław J. Leszka

Uniwersytet Łódzki

ORCID 0000-0003-2643-4520

CAR PIOTR (927-969) W OPOWIEŚCI PROROKA IZAJASZA. KILKA UWAG

Car Piotr, panujący w Bułgarii przez ponad czterdzieści lat (927-969)¹, jest uznawany przez sporą grupę współczesnych uczonych, a także przez szerokie kręgi ludzi interesujących się średniowiecznymi dziejami Bułgarii, za władcę koncentrującego swoją uwagę na sprawach Kościoła, dbającego o jego interesy, zwalczającego herezję, człowieka zafascynowanego życiem monastycznym i głęboko religijnego. Do tego postrzega się go jako władcę słabego, pozbawionego większych ambicji, przeciwieństwo Symeona Wielkiego, swojego ojca, wybitnego wodza, polityka i wizjonera². Piotra czyni się odpowiedzialnym za kryzys i upadek państwa bułgarskiego, który nastąpił raptem w dwa lata po jego śmierci (971)³. Te krzywdzące w jakimś stopniu, w moim przekonaniu, dla Piotr oceny w ostatnich latach zostały poddane krytyce i powoli przebija się tak do świata nauki, jaki i zwykłych czytelników bardziej wyważona, zniuansowana ocena jego rządów.

Nasza wiedza o rządach Piotra pochodzi głównie ze źródeł bizantyńskiej proveniencji. Bizantyńczycy wiązali go przede wszystkim z ustanowieniem w 927 r.

¹ Na temat rządów Piotra i ich oceny patrz m.in.: В.И. Златарски, *История на българската държава през средните векове*, т. I.2, *Първо българско Царство. От славянизацията на държавата до падането на Първото царство (852-1018)*, София 1927, s. 516-589; R. Browning, *Byzantium and Bulgaria. A Comparative Study across the Early Medieval Frontier*, London 1975, s. 67-72; J.V.A. Fine, *A Fresh Look at Bulgaria under Tsar Peter I (927-969)*, „Byzantine Studies” 1978, 5, s. 88-95; J.V.A. Fine, *The Early Medieval Balkans: a Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor 1983, s. 160-189; И. Билярски, *Покровители на Царство. Св. Цар Петър и св. Параскева-Петка*, София 2004, s. 17-21; И. Божилов, В. Гюзелев, *История на средновековна България. VII-XIV в.*, София 2006, s. 271-307; I. Biliarsky, *St. Peter (927-969), Tsar of the Bulgarians*, [w:] *State and Church: Studies in Medieval Bulgaria and Byzantium*, ed. V. Gjuzelev, K. Petkov, Sofia 2011, s. 173-188; П. Павлов, *Векът на цар Самуил*, София 2014, s. 11-36, 53-69; M.J. Leszka, K. Marinow, *Carstwo bułgarskie. Polityka, społeczeństwo, gospodarka, kultura, 866-969*, Warszawa 2015, s. 149-188; М.Й. Лешка, К. Маринов, *Спорные вопросы правления болгарского царя Петра I (927-969)*, „Palaeobulgarica” 2017, 41.1, s. 23-39; *The Bulgarian State in 927-969. The Epoch of Tsar Peter I*, ed. M.J. Leszka, K. Marinow, Łódź-Kraków 2018.

² Na temat Symeona ostatnio – M.J. Leszka, *Symeon I Wielki a Bizancjum. Z dziejów stosunków bułgarsko-bizantyńskich w latach 893-927*, Łódź 2013 [= М.Й. ЛЕШКА, *Симеон Велики и Византия. Из историята на българ-византийските отношения през 893-927*, София 2017]; *Българският златен век. Сборник в чест на цар Симеон Велики (893-927)*, Пловдив 2015.

³ Na temat tendencji w ukazywaniu Piotra w literaturze naukowej – J.M. Wolski, *The Portrayal of Peter in Modern Historiography*, [w:] *The Bulgarian State...*, s. 481-528.

trwałego pokoju z Cesarstwem. W tych źródłach, które przedstawiają wydarzenia sprzed panowania cesarza Nicefora Fokasa (963-969), kiedy to doszło do pogorszenia stosunków między obu państwami Piotr jest ukazywany jako współtwórca pokoju, człowiek łagodnego serca, głęboko religijny, akceptujący bizantyński sposób widzenia roli władcy w sprawach religii. W źródłach relacjonujących wydarzenia z ostatnich lat jego życia jest on przedstawiany jako człowiek butny, ośmielający się występować przeciw bizantyńskiemu bazyleusowi i który za to został sprawiedliwie i surowo ukarany⁴.

Jeśli chodzi o kolei o wizerunek Piotra, który odnajdujemy w źródłach bułgarskich, to jest wyraźnie jednostronny, ograniczający się przede wszystkim do sfery prawdziwej lub wyimaginowanej aktywności religijnej władcy. W niewielkim stopniu można je wykorzystać do budowania naszej wiedzy o panowaniu Piotra, jak w przypadku źródeł bizantyńskich, natomiast stanowią one podstawę do badania pamięci o Piotrze i dziejów jego kultu⁵.

Jednym ze szczególnie interesujących rodzimych źródeł, w którym znajdujemy dość bogate odniesienia do cara Piotra jest *Opowieść proroka Izajasza o tym, jak został przez anioła wyniesiony do siódmego nieba*. Dziełko to funkcjonuje także pod tytułem *Bułgarska kronika apokryficzna*. Nie ma zgody wśród uczonych, co do daty powstania tego tekstu, choć przeważa pogląd, że musiało to nastąpić w okresie okupacji bizantyńskiej ziem bułgarskich, po połowie wieku XI⁶. Znany jest jedynie z jednego odpisu (rkps ГИМ, Хлуд. 123⁷), proveniencji serbskiej i to, prawdopodobnie, pochodzącego dopiero z początków XVII w. Mimo to *Opowieść* uważana jest za jeden z najpopularniejszych, o ile nie najpopularniejszy tekst, zaliczany do nurtu literatury

⁴ Na temat wizerunku Piotra w źródłach bizantyńskich patrz: M.J. Leszka, *Wizerunek władców pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII – pierwsza połowa XII w.)*, Łódź 2003, s. 124-128, 130-138; Д. Чешмеджиев, *Цар Петър във византийските извори*, [w:] *Кръгла маса. „Златният век на цар Симеон: политика, религия и култура*, съб. В. Станев, София 2014, s. 103-110.

⁵ Na temat wizerunku Piotra w źródłach rodzimych – M.J. Leszka, *Wizerunek cara Piotra w średniowiecznych źródłach bułgarskich*, „Balcanica Posnaniensia” 2017, 24, s. 5-16.

⁶ Na temat datowania spisanie *Opowieści* patrz: И. Билярски, *Сказание на Исая пророка и формирането на политическата идеология на ранносредновековна България*, София 2011, s. 11-14 (=I. Biliarsky, *The Tale of the Prophet Isaiah. The Destiny and Meanings of an Apocryphal Text*, Leiden-Boston 2013, s. 7-10).

⁷ Rękopis znajduje się w Państwowym Muzeum Historycznym w Moskwie. Został znaleziony przez rosyjskiego sławistę Aleksandra F. Gilferdinga we wsi Leszowo w Bułgarii. Kodeks, w którym znajduje się *Opowieść* zwany jest kiczewskim. Oprócz niej znajdują się w nim teksty poświęcone bułgarskim i serbskim świętym (wykaz znajdujących się w nim tekstów А. Турилов, *Кичевский сборник с „Българской апокрифической летописью” (Датировка, состав и история рукописи)*, „Palaeobulgarica” 1995, 19.4, s. 8-26). *Opowieść* znajduje się na kartach 400r-403a. Szerzej na temat *Kodeksu kiczewskiego* patrz А. Турилов, *Кичевский сборник...*, s. 2-39; И. Билярски, *Сказание на Исая...*, s. 11-14 (=I. Biliarsky, *The Tale...*, s. 7-10).

historyczno-apokaliptycznej⁸, powstały na ziemiach bułgarskich w okresie, kiedy wchodziły one w skład cesarstwa bizantyńskiego. Tekst składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej, wstępnej mowa jest o wyniesieniu Izajasza do nieba i powierzenia mu zadania, dotyczącego Bułgarów, w drugiej zaś zostały ukazane losy tychże od ich osiedlenia się nad Dunajem (koniec VII w.) po najazdy Pieczyngów na ich ziemie (ok. połowy XI w.)⁹. Trzeba jednak odnotować, iż nie ma pewności, że dysponujemy całym tekstem, względnie, że nie został on ukończony¹⁰.

Jak Piotr został ukazany w tym źródle? Aby ułatwić czytelnikom śledzenie moich wywodów pozwolę sobie przytoczyć w całości interesujący mnie fragment *Opowieści*, w przekładzie Małgorzaty Skowronek:

Po jego [tj. Symeona – M.J.L.] śmierci przejął Carstwo Bułgarskie syn jego car Piotr, który był władcą Bułgarom i Grekom. Panował on w Ziemi Bułgarskiej dwanaście lat, bezgrzesznie i bezżen- nie, a carstwo jego było błogosławione. Wtedy, w dni i lata panowania świętego cara bułgarskiego Piotra, panował powszechny dostatek, tak więc zboża i masła, miodu, mleka i wina, i każdego daru bożego pełno było, aż wrzało nim i kipiało, i nie brakowało niczego, a z łaski bożej panowała wszystkiego sytość i bogactwo. Wtedy to, w latach świętego Piotra cara bułgarskiego, pojawiła się w Ziemi Bułgarskiej wdowa, młoda i niezwyklej mądrości i sprawiedliwości wielkiej, imieniem Helena. Zrodziła ona cesarza Konstantyna, męża świętego i sprawiedliwego. Był to syn Konstantyna Zielonego, z matki Heleny, Konstantyn nazywany Porfirogenetą, cesarz rzymski. Matka jego Helena, ponieważ okazała się brzemenną, przez zawiść rzymskich Hellenów zmuszona była uciekać do miasta Wizy, i tam urodziła cesarza Konstantyna. Tam też pojawił się anioł Pański i zwiastował im święty krzyż na Wschodzie. Car Piotr i cesarz Konstantyn miłowali się wzajemnie. Ten ostatni zebrał wojsko, zabrał swą matkę, i ruszył morzem na Wschód, do miejsca zwanego Krajniewo. Tam, dokąd trafił cesarz Konstantyn, leżało małe miasto, Bizantia. Dotarłszy tam, ujrzał pustkowię od morza do morza, i pomyślał: „Jeśli dojdę do Krajniewa i znajdę święty krzyż Pański, na którym rozpięto Chrystusa, powrócę na to pustkowię i zbuduję miasto, które nazwę Nową Jerozolimą, przystań świętych, ozdobę cesarzy”. Podczas gdy cesarz Konstantyn przebywał w Krajniewie, przybyli podobni olbrzymom najeźdźcy i najechali od morza Ziemię Bułgarską, a car bułgarski Piotr, mąż sprawiedliwy, porzucił swe carstwo i zbiegł na Zachód, do Rzymu, i tam zakończył życie¹¹.

Co tekst mówi nam o Piotrze? Anonimowy autor rozpoczyna *passus* poświęcony Piotrowi od stwierdzenia, że był on sukcesorem Symeona, swojego ojca, po którym odziedziczył władzę w państwie bułgarskim. I jest to niewątpliwie stwierdzenie faktu. Piotr przejął, choć nie bez pewnych perturbacji, władzę po ojcu. Dalej następuje opis

⁸ Na temat tego gatunku bułgarskiego piśmiennictwa: В. Търкова-Займова, А. Милитенова, *Историко-апокалиптичната книжнина във Византия и в средновековна България*, София 1996; odświeżona wersja tej pracy: V. Tapkova-Zaimova, A. Miltenova, *Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria*, Sofia 2011.

⁹ K. Marinow, *Kilka uwag na temat ideologiczno-eschatologicznej wymowy „Bułgarskiej kroniki apokryficznej”*, „Fundamenta Europaea” 2007, 4.6/7, s. 62.

¹⁰ Tak np. sądzi Iwan Biliarski, ostatni wydawca analizowanego dzieła И. Билиарски, *Сказание на Исая...*, s. 54 (= I. Biliarsky, *The Tale...*, s. 64).

¹¹ *Opowieść proroka Izajasza*, 401r, s. 19; *Bułgarska kronika apokryficzna. Słowo proroka Izajasza o tym, jak został przez anioła wyniesiony do siódmego nieba*, tłum. M. Skowronek, [w:] *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian Południowych*, red. G. Minczew, M. Skowronek, Kraków 2006, s. 65-66).

rządów Piotra. Dowiadujemy się, że był on nie tylko władcą Bułgarów, ale również Greków – Bizantyńczyków¹². Piotr stał na czele wybranego przez Boga ludu, podobnie jak cesarz bizantyński¹³. Anonimowy autor podaje informacje dotyczące długości jego rządów (dwanaście lat)¹⁴, stwierdza, że nie był nigdy w związku małżeńskim¹⁵, a także, że jego państwo znajdowało się pod szczególną Boską opieką. O tej ostatniej świadczyło to, że w państwie panował powszechny dostatek. Autor wylicza niektóre z dóbr, w które obfitowała Bułgaria w czasach Piotra, poczynając od zboża na winie kończąc¹⁶. Wydaje się, że opis ten bazuje na biblijnym motywie ziemi obiecanej¹⁷. Szczególna Boska opieka nad Piotrem i jego państwem była, jak można wnosić z przekazu, konsekwencją faktu, że był on człowiekiem świętym, bez grzechu, a przede wszystkim, dlatego że przewodził on ludowi wybranemu.

W kolejnej części cytowanego powyżej passusu, Piotr pojawia się w kontekście losów cesarza Konstantyna. Jak się wydaje anonimowy autor dokonuje utożsamienia dwóch cesarzy noszących to imię, a mianowicie Konstantyna Wielkiego (307-337) i Konstantyna Porfirogenety (907-959). Trzeba jednak zaznaczyć, że odwołanie do Konstantyna Porfirogenety ma charakter całkowicie drugorzędny. Anonimowy autor zapewne miał świadomość, że spora część panowania Piotra przypadła na panowanie tego właśnie cesarza i stąd nawiązanie do niego¹⁸. Natomiast szczegóły opowieści o Konstantynie, choć w zasadzie – tak jak w przypadku Piotra – dalekie od rzeczywistości, wskazują, że anonimowy autor miał na myśli Konstantyna Wielkiego, odnowiciela cesarstwa rzymskiego, założyciela Konstantynopola, władcę, mającego wielkie zasługi dla chrześcijaństwa. Jak powszechnie wiadomo cesarz ten stał się dla

¹² Stwierdzenie to można również rozumieć w ten sposób, że Bułgarzy i Grecy (Bizantyńczycy) rządzeni są przez tych samych władców. Cf. np.: K. Marinow, *Kilka uwag...*, s. 71; I. Biliarsky, *St. Peter...*, s. 180-186.

¹³ K. Marinow, *Kilka uwag...*, s. 66-70; И. Билярски, *Сказание на Исаия...*, s. 55-109. (= I. Biliarsky, *The Tale...*, s. 65-127).

¹⁴ Informacja ta zdecydowanie odbiega od rzeczywistości. Jak wspomniałem Piotr sprawował władzę ponad czterdzieści lata. Liczba dwanaście została użyta przez anonimowego autora *Opowieści* ze względu na swoje biblijne konotacje, by w ten sposób podkreślić, iż rządy Piotra były i w tej sferze doskonałe.

¹⁵ Także i ta informacja nie jest zgodna z rzeczywistością, ale stanowi argument na rzecz świętości Piotra.

¹⁶ Cf. Ъ. Иванов, *Български старини из Македония. Фототипично издание*, София 1970, s. 388: *Bogactwo, pełnia chwały w domu i jego prawda na wieki, / To w tobie się ziszcilo carze Piotrze (Służba carowi Piotrowi (fragmenty))*, tłum. J. Pietrow, [w:] *Ziemscy aniołowie, niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze*, ed. G. Minczew, Białystok 2002 s. 66). To samo źródło przypisuje Piotrowi hojność w stosunku do ubogich.

¹⁷ Nie jest wykluczone, że opis ten odzwierciedla w jakimś stopniu również pamięć o tym, że stan gospodarczy Bułgarii za panowania Piotra był całkiem dobry. Cf. K. Marinow, *The Economy*, [w:] *The Bulgarian State...*, s. 203-222.

¹⁸ Konstantyna I Wielkiego i Konstantyna Porfirogenetę łączyć mogła postać cesarzowej Heleny, choć w przypadku tego pierwszego Helena była matką, ten drugi miał zaś żonę o tym imieniu.

swoich następców wzorem idealnego władcy, do którego się odwoływali, stając się Nowymi Konstantynami¹⁹. Uczeni zastanawiali się, dlaczego to Piotr został powiązany z Konstantynem Wielkim²⁰, co sugeruje, że przez anonimowego autora *Opowieści* traktowany był, jako ten, który odbudował państwo bułgarskie, dokonał jego *renovatio*. Zdaniem części z nich lepiej do tej roli pasowałby Borys-Michał, który wprowadził Bułgarię do chrześcijańskiej ekumeny²¹. Choć wskazywano różne powody wyboru Piotra²², to najbardziej prawdopodobny wydaje się ten, że w środowisku, w którym powstawała *Opowieść*, widoczna była tendencja do wiązania historycznych losów Bułgarów i Bizantyńczyków²³. Piotr zespolony więzami rodzinnymi, poprzez małżeństwo z Marią, tak z rodem Lekapenów, jak i z dynastią macedońską²⁴, zdecydowanie lepiej niż wzmiankowani wyżej władcy nadawał się do pełnienia roli swoistego zwornika między bułgarskimi i bizantyńskimi dziejami²⁵.

¹⁹ Na temat postrzegania Konstantyna w różnych etapach dziejów Bizancjum, patrz, np.: *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries*, ed. P. Magdalino, Aldershot 1994.

²⁰ W średniowiecznej literaturze bułgarskiej poza *Opowieścią* Piotr powiązany został z postacią Konstantyna jeszcze w jednym dziele, a mianowicie w *Żywocie prologowym św. Jana z Riły (II)*, zachowanym w obrębie Minei Dragana z XIII stulecia. Czytamy w nim, że car Jan I Asen, który zdaniem anonimowego autora odnowił bułgarski ród: *поревнова древниимъ цѣремъ, река же великому Константину цѣрю и Петру цѣрю (Й. Иванов, Жития на св. Иван Рилски с уводни белѣжки, „Годишник на Софийския Университет. Историко-философски факултет” 1936, 32.13, s. 58; Cf. Н.М. Дылевский, Жития Иоанна Рильского русских древлехранилищ и ихъ болгарские источники (Краткие заметки к материалам и задачи дальнейшего исследования), „Труды Отдела древнерусской литературы” 1968, 23, s. 280; I. Biliarsky, *St. Peter...*, s. 180). Czy to jednak oznacza, jak chce Dima Czeszmedżiew (D. Česmedžiev, *Bułgarska tradycja państwowa w apokryfach: car Piotr w „Bułgarskiej kronice apokryficznej”*, trans. Ł. Mysielski, [w:] *Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum*, red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov, Łódź 2009, s. 141), że można mówić o istnieniu w tej kwestii pewnej tendencji? Nie można tego wykluczyć, ale wydaje się, że trzeba zachować dozę ostrożności.*

²¹ D. Česmedžiev, *Bułgarska tradycja...*, s. 141. Na temat Borysa, chrystianizatora Bułgarii patrz: B. Гюзелев, Княз Борис Първи. България през втората половина на век, София 1969.

²² *Ibidem*, s. 143.

²³ Np. K. Marinow, *Kilka uwag...*, s. 70-72. Cf. J. Dudek, *Cesarz Bazyli II w opiniach średniowiecznych Bułgarów*, [w:] *Stereotypy bałkańskie. Księga jubileuszowa Profesor Ilony Czamańskiej*, ed. J. Paszkiewicz, Z. Pentek, Poznań 2011, s. 76.

²⁴ Maria była córką Krzysztofa, syna Romana Lekapena. Helena, siostra Krzysztofa została wydana za Konstantyna Porfirogenetę, reprezentanta dynastii macedońskiej. Na temat Marii patrz: Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians: Neither a Saint nor a Malefactor, Łódź-Kraków 2017.

²⁵ D. Česmedžiev, *Bułgarska tradycja...*, s. 139-147. Akceptując pogląd bułgarskiego uczonego muszę stanowczo odrzucić jego pogląd jakoby Piotr ze względu na swoje powiązania z Lekapenami mógł mieć pretensje do tronu konstantynopolitańskiego. Nie ma na to żadnych dowodów źródłowych. Nie jest argumentem na jego rzecz przytoczenie dość niepewnej informacji o tym, że Roman, syn Piotra został wykastrowany z polecenia Józefa Bringasa, a powodem tego miała być, wedle Czeszmedżiewa, obawa, by nie ubiegał się o tron bizantyński. Abstrahując od tego czy informacja o kastracji jest prawdziwa czy nie, to rodzi się pytanie dlaczego w ten sam sposób nie został potraktowany Borys, drugi z synów Piotra?

W *Opowieści* znajdujemy również informację dotyczącą kresu życia Piotra, według której miał on nastąpić w Rzymie²⁶. Passus ten sprawia kłopot uczonym, którzy, mając świadomość, że nie ma on nic wspólnego z prawdą, zastanawiają się nad źródłami niniejszego przekazu. Dość powszechnie uważa się, że powstał on w konsekwencji powiązania postaci Piotra z cesarzem Konstantynem I Wielkim²⁷. Iwan Biliarski nie wyklucza, że jest to późniejsza interpolacja, dodana pod wpływem, opublikowanej w 1572 r. w Wenecji, książki Jakuba Krajkowa *Различни потреби*, w której jest mowa o tym, że car Piotr uciekł z Presławia i zmarł w Rzymie²⁸. Pogląd ten nie znalazł jednak uznania i spotkał się z krytyką m.in. Marii Tsibranskiej-Kostovej²⁹.

W świetle przekazu *Opowieści* Piotr jest władcą świętym, jego życie było bezgrzeszne i spędzone w czystości. Piotr stał na czele wybranego przez Boga ludu, podobnie jak cesarz bizantyński³⁰. Powiązanie jego osoby z Konstantynem I Wielkim/Konstantynem VII Porfirogenetą zrównuje go z władcami Konstantynopola. Istotnym rysem wizerunku cara w *Opowieści* jest wskazanie, że za jego rządów Bułgaria przeżywała okres wyjątkowej szczęśliwości, zasobna we wszystkie potrzebne dobra. Piotr był więc dobrym, sprawiedliwym i silnym władcą³¹.

Kończąc te krótkie rozważania, należy stwierdzić, że anonimowemu autorowi nie chodziło o ukazanie Piotra jako postaci historycznej. Piotr w *Opowieści* jest konstruktorem wytworzonym na potrzebę czasów i środowiska, w którym powstało analizowane dzieło. Trwałe, jak się wydawało ówczesnym, włączenie ziem bułgarskich w skład cesar-

²⁶ *Opowieść proroka Izajasza*, 402a, s. 20. Cf. I. Biliarsky, *St. Peter...*, s. 181.

²⁷ Нр. Д.И. Полювианный, *Царь Петр в исторической памяти болгарского средневековья*, [w:] *Средновековният българин и „другите“*. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов, ed. A. Николов, Г.Н. Николов, София 2013, s. 143-144.

²⁸ I. Biliarsky, *St. Peter...*, s. 181; *idem*, *Сказание на Исаия...*, s. 172-174. Zdaniem I. Biliarskiego Jakub Krajkow miał ten epizod po prostu wymyślić. Informacja ta została włączona do XVII-wiecznych odpisów *Opowieści proroka Izajasza*. Nie można też wykluczyć, że pomysł z „wysłaniem” Piotra do Rzymu stanowił nawiązanie do faktu, iż car był imiennikiem św. Piotra, który przecież w Wiecznym Mieście znalazł śmierć i tu został pochowany. Wskazówką, w jakimś stopniu uprawdopodobniającą takie rozwiązanie, jest tendencja do wiązania Piotra z apostołem. Odnotowujemy ją w *Службі царови Piotrowi* – Й. Иванов, *Български тарини...*, s. 388: *Тъс współimiennik pierwszemu z apostołów* [tłum. J. Pietrow, s. 66]. Ciekawą w tym kontekście wydaje się również informacja, która znajduje się w tekście *Толкование (Пророка) Данила* (na to zwrócił uwagę – Д.И. Полювианный, *Царь Петр...*, s. 144), reprezentującym ten sam, co *Opowieść* nurt starobułgarskiej literatury historyczno-apokaliptycznej. Według niej bułgarskie regalia, a mianowicie korona i purpura znajdują się w Rzymie, w jakimś grobie (może właśnie Piotra; takiej ewentualności nie wyklucza D.I. Polyviannyj – *Царь Петр...*, s. 144) w świątyni Piotra.

²⁹ М. Цибранска - Костова, *Сборникът „Различни потреби“ на Яков Крайков между Венеция и Балканите през XVI век*, София 2012, s. 114-115. Cf. także A. Nikolov, *Political Ideology, Education and Ideology*, [w:] *The Bulgarian State...*, s. 362, przyp. 44.

³⁰ K. Marinow, *Kilka uwag...*, s. 66-70; И. Билярски, *Сказание на Исаия...*, s. 55-109.

³¹ *Opowieść proroka Izajasza*, 401г, s. 19. Z tymi cechami rządów Piotra współgra stwierdzenie w *Службі царови Piotrowi* (Й. Иванов, *Български тарини...*, s. 388), że car miłował pokój.

stwa bizantyńskiego stworzyło klimat do podjęcia próby na rzecz powiązania dziejów bułgarskich z losami cesarstwa bizantyńskiego. To przesłanie miało uzasadniać, a przede wszystkim ułatwiać funkcjonowanie Bułgarów w obrębie cesarstwa bizantyńskiego.

Bibliografia

Źródła

- Bułgarska kronika apokryficzna. Słowo proroka Izajasza o tym, jak został przez anioła wyniesiony do siódmego nieba*, tłum. M. Skowronek, [w:] *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian Południowych*, red. G. Minczew, M. Skowronek, Kraków 2006, s. 62-69.
- Opowieść proroka Izajasza* – Билярски И., *Сказание на Исайя пророка и формирането на политическата идеология в ранносредновековна България*, София 2011, s. 15-23 [= I. Biliarsky, *The Tale of the Prophet Isaiah. The Destiny and Meanings of an Apocryphal Text*, Leiden-Boston 2013, s. 13-21].
- Służba carowi Piotrowi (fragmenty)*, tłum. J. Pietrow, [w:] *Ziemscy aniołowie, niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze*, red. G. Minczew, Białystok 2002 s. 65-68.

* * *

- Иванов Й., *Български старини из Македония. Фототипично издание*, София 1970.
- Иванов Й., *Жития на св. Иван Рилски с уводни белешки*, „Годишник на Софийския Университет. Историко-философски факултет” 1936, 32.13, s. 1-108.

Opracowania

- Biliarsky I., *St. Peter (927-969), Tsar of the Bulgarians*, [w:] *State and Church: Studies in Medieval Bulgaria and Byzantium*, ed. V. Gjuzelev, K. Petkov, Sofia 2011, s. 173-188.
- Browning R., *Byzantium and Bulgaria. A Comparative Study across the Early Medieval Frontier*, London 1975.
- The Bulgarian State in 927-969. The Epoch of Tsar Peter I*, ed. M.J. Leszka, K. Marinow, Łódź-Kraków 2018.
- Brzozowska Z.A., Leszka M.J., *Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians: Neither a Saint nor a Malefactress*, Łódź-Kraków 2017.
- Češmedžiev D., *Bułgarska tradycja państwowa w apokryfach: car Piotr w „Bułgarskiej kronice apokryficznej”*, tłum. Ł. Mysielski, [w:] *Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum*, red. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov, Łódź 2009, s. 139-147.
- Dudek J., *Cesarz Bazyli II w opiniach średniowiecznych Bułgarów*, [w:] *Stereotypy bałkańskie. Księga jubileuszowa Profesora Ilony Czamańskiej*, ed. J. Paszkiewicz, Z. Pentek, Poznań 2011, s. 62-85.
- Fine J.V.A., *A Fresh Look at Bulgaria under Tsar Peter I (927-969)*, „Byzantine Studies” 5, 1978, s. 88-95.
- Fine J.V.A., *The Early Medieval Balkans: a Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor 1983.
- Leszka M.J., *Symeon I Wielki a Bizancjum. Z dziejów stosunków bułgarsko-bizantyńskich w latach 893-927*, Łódź 2013 [= М.Й. ЛЕШКА, Симеон Велики и Византия. Из историята на българ-византийските отношения през 893-927, София 2017].
- Leszka M.J., *Wizerunek cara Piotra w średniowiecznych źródłach bułgarskich*, „Balcanica Posnaniensia” 2017, 24, s. 5-16.

- Leszka M.J., *Wizerunek władców pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII – pierwsza połowa XII w.)*, Łódź 2003.
- Leszka M.J., Marinow K., *Carstwo bułgarskie. Polityka, społeczeństwo, gospodarka, kultura, 866-969*, Warszawa 2015.
- Marinow K., *The Economy*, [w:] *The Bulgarian State in 927-969. The Epoch of Tsar Peter I*, edited by M.J. Leszka, K. Marinow, Łódź-Kraków 2018, s. 203-222.
- Marinow K., *Kilka uwag na temat ideologiczno-eschatologicznej wymowy „Bułgarskiej kroniki apokryficznej”*, „Fundamenta Europaea” 2007, 4.6/7, s. 61-75.
- New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries*, ed. P. Magdalino, Aldershot 1994.
- Nikolov A., *Political Ideology, Education and Ideology*, [w:] *The Bulgarian State in 927-969. The Epoch of Tsar Peter I*, edited by M.J. Leszka, K. Marinow, Łódź-Kraków 2018, s. 347-379.
- Tapkova-Zaimova V., Miltenova A., *Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria*, Sofia 2011.
- Wolski J.M., *The Portrayal of Peter in Modern Historiography*, [w:] *The Bulgarian State in 927-969. The Epoch of Tsar Peter I*, ed. M.J. Leszka, K. Marinow, Łódź-Kraków 2018, s. 481-528.

* * *

- Биярски И., *Покровители на Царство. Св. Цар Петър и св. Параскева-Петка*, София 2004.
- Божидлов И., Гюзелев В., *История на средновековна България. VII-XIV в.*, София 2006.
- Българският златен век. Сборник в чест на цар Симеон Велики (893-927)*, Пловдив 2015.
- Гюзелев В., *Княз Борис Първи. България през втората половина на век*, София 1969.
- Златарски В.И., *История на българската държава през средните векове, т. I.2, Първо българско Царство. От славянизацията на държавата до падането на Първото царство (852-1018)*, София 1927.
- Лешка М.И., Маринов., К., *Спорные вопросы правления болгарского царя Петра I (927-969)*, „Palaeobulgarica” 2017, 41.1, s. 23-39.
- Павлов П., *Векът на цар Самуил*, София 2014.
- Польвинный Д.И., *Царь Петр в исторической памяти болгарского средневековья*, [w:] *Средновековният българин и „другите”. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов*, ed. А. Николов, Г.Н. Николов, София 2013, s. 137-145.
- Чешмеджиев Д., *Цар Петър във византийските извори*, [w:] *Кръгла маса. „Златният век на цар Симеон: политика, религия и култура, със. В. Станев*, София 2014, s. 103-110.
- Турилов А., *Киевский сборник с „Болгарской апокрифической летописью” (Датировка, состав и история рукописи)*, „Palaeobulgarica” 1995, 19.4, s. 8-26.
- Тышкова-Занмова В., Милитенова А., *Историко-апокалиптичната книжнина във Византия и в средновековна България*, София 1996.
- Цибранска-Костова М., *Сборникът „Различни потреби” на Яков Крайков между Венеция и Балканите през XVI век*, София 2012.

CAR PIOTR (927-969) W OPOWIEŚCI PROROKA IZAJASZA.
KILKA UWAG

Streszczenie

Opowieść proroka Izajasza jest zaliczana do nurtu literatury historyczno-apokaliptycznej. Powstała w epoce, w której ziemie bułgarskie były włączone w skład cesarstwa bizantyńskiego. Odnaleźć w niej możemy niezwykle ciekawy przekaz na temat Piotra. Anonimowy autor analizowanego utworu podkreśla fakt, że życie cara było bezgrzeszne i spędzone w czystości. Piotr stał na czele wybranego przez Boga ludu, podobnie jak cesarz bizantyński. Powiązanie jego osoby z Konstantynem I Wielkim/Konstantynem VII Porfirogenetą zrównuje go z władcami Konstantynopola. Tendencja ta znajduje również wyraz w stwierdzeniu, że Piotr był *władcą Bułgarom i Grekom*. Istotnym rysem wizerunku cara w *Opowieści* jest wskazanie, że za jego rządów Bułgaria przeżywała okres wyjątkowej szczęśliwości, zasobna we wszystkie potrzebne dobra. Piotr był więc dobrym, sprawiedliwym i silnym władcą.

Słowa kluczowe: car Piotr (927-969), *Opowieść proroka Izajasza*, literatura historyczno-apokaliptyczna

TSAR PETER (927-969) IN THE TALE OF THE PROPHET ISAIAH.
A FEW REMARKS

Summary

Tale of the Prophet Isaiah is classed among the historical-apocalyptic literature. It was written at the time when the Bulgarian lands were already a part of the Byzantine Empire. In it, we find an extraordinarily interesting passage regarding Peter. The anonymous author emphasises the fact that his was a sinless life, spent in purity. Peter led a people chosen by God, similarly to a Byzantine emperor. Associating him with Constantine the Great or Constantine Porphyrogenetos makes him equal to a Byzantine ruler. This is also expressed through the statement that he was a *tsar of the Bulgarians and of the Greeks*. A notable feature of this portrayal of Peter in the *Tale* is the indication that during this ruler's reign Bulgaria was going through a period of a particular beatitude, and abounded in all the necessary goods. Peter therefore comes across as a good, just and strong ruler.

Keywords: Tsar Peter (927-929), *Tale of the Prophet Isaiah*, historical-apocalyptic literature